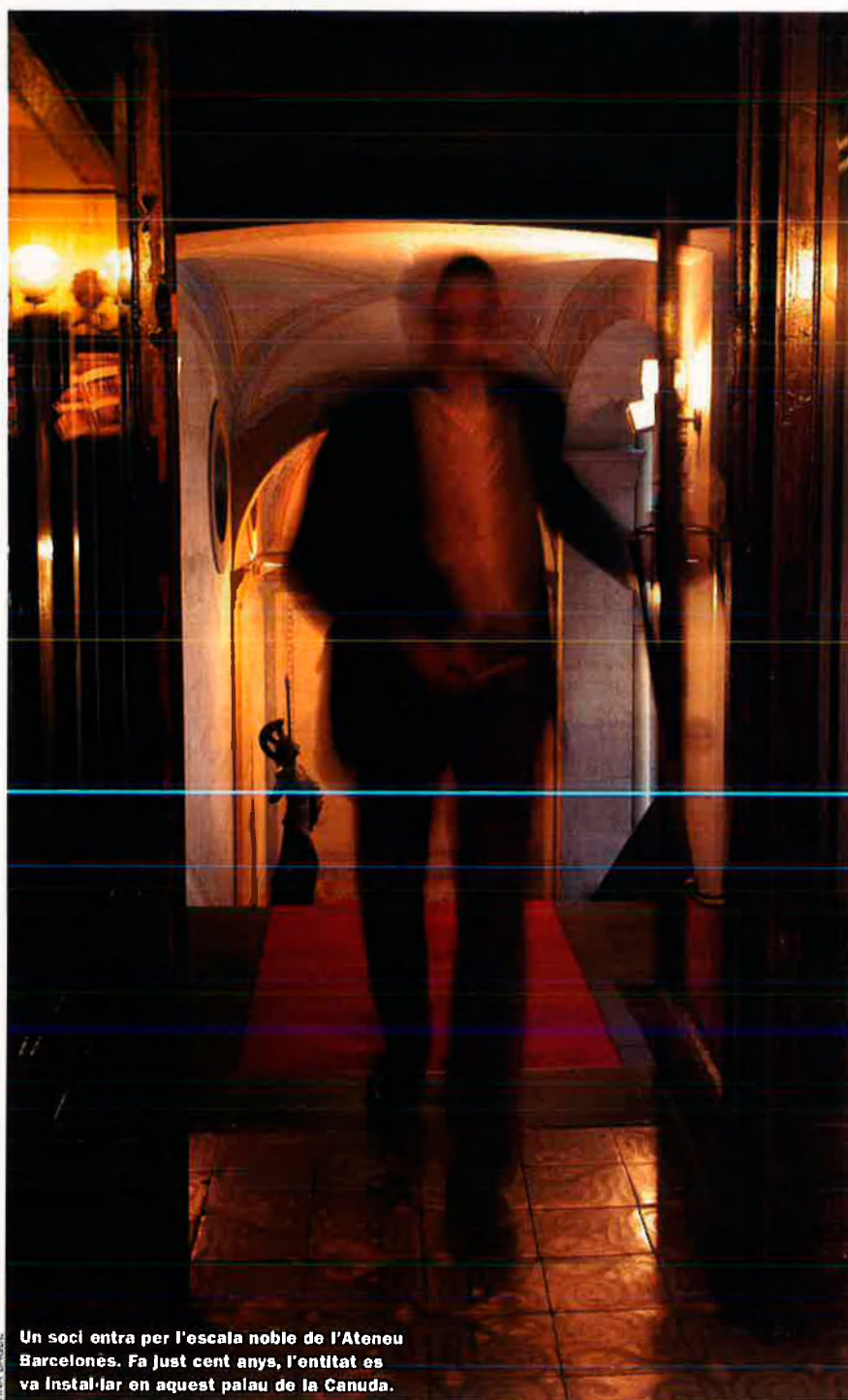

De l'Ateneu estant

L'Ateneu Barcelonès tal com el coneixem fa cent anys. El 1906 va deixar el pis que ocupava a la Rambla i va instal·lar-se al magnífic pal·lo neoclàssic de carrer de la Canuda. Amb els anys, ha perdut part del seu encant, part del seu perfum. Però continua seduint tota mena de gent.

TINA BAGUÉ

Un soci entra per l'escala noble de l'Ateneu Barcelonès. Fa just cent anys, l'entitat es va instal·lar en aquest palau de la Canuda.

El matí del 2 de desembre del 1906 Josep Palau, històric crític de cinema de *Mirador* i de *Destino*, pujar per els vint-i-dos esglaons de l'Ateneu Barcelonès amb una idea clara: va. Com feia d'ençà que patia de la vista, no es va dirigir a la biblioteca. La biblioteca que entre l'any 1929 i l'any 1936 va acollir la redacció de *Mirador* és a dir, la taula que el redactor en cap i finalment director de la revista, Just Cerdà, utilitzava com a despatx per preparar els originals i rebre el crític Palau i els col·laboradors restants. L'ateneu va entrar al restaurant, buit en aquelles hores, després de sortir de l'ascensor. Cada matí hi llegia el llibre que s'havia endut de casa. Preferia la discreta il·luminació del menjador a la biblioteca perquè havia més claror.

Tenia vuitanta-dos anys i s'hi movia molt poc. Però aquell dia no portava cap llibre i no s'hi va entaular. Va pujar, d'esma, la bufanda a la cadira. Després seguit va sortir al balcó. Veia el jardí i això li feia ta els seus peus, dues plantes més avall. Només hi va estar uns segons. Va trobar insalvable l'alçada de la barana o potser va pensar que el jardí no era, per a ell, discret, l'espai idoni. Va deixar el menjador i va pujar per l'escala. Dos pisos més amunt, va trobar una finestra que donava al pati interior. Va obrir-la i va saltar-hi.

Josep Palau i Claveras, fill del llibreter, bibliòfil i escriptor Antoni Palau i Dulcet, va escollir l'Ateneu per morir-hi, com molts anys abans l'havia escollit per viure-hi i treballar. Era castrò. S'havia casat amb l'Ateneu. A casa, però, més hi dormia. I només traïa el gran saló del carrer de la Canuda a l'escriptori. Se n'anava a Tossa de Mar, vila on qual va dedicar dos llibres, *El somriure de sa Boquera* i el *Llibre de Tossa*.

El cinema, la música i la filosofia eren les seves passions. *Filosofia i música*

el títol del llibre d'articles que publica l'any 1935. Va fer la crítica musical en diverses revistes i a la ràdio. En fer-se gran, va abandonar primer el cinema, quan els nous directors europeus es van allunyar del classicisme de William Wyller i John Ford. Voluntàriament, va deixar pas, a *Destino*, als crítics joves. Després va cansar-se d'anar als concerts.

"Quan ja has sentit una dotzena de vegades la Cinquena de Beethoven –ens deïa–, ja n'has perdut les ganes de tornar-la a sentir." Només li quedava la lectura, i en adonar-se que s'estava tornant cec, va pensar que ja no tenia cap raó per viure.

Josep Palau va ser, amb Sagarra, un dels pocs ateneïstes de la colla de *Mirador* que van continuar fidels a l'Ateneu després de la guerra civil. No va ser represaliat pel règim franquista i va poder continuar escrivint a la premsa, tot i que temia ser-ho per haver escrit, l'any 1932, el llibre *El cinema soviètic: cinema i revolució*, prologat per un Just Cabot que es va haver d'exiliar el 1939 a París, ciutat de la qual ja no tornaria més.

L'han sobreviscut, com a homes de *Mirador* i ateneïstes, Martí de Riquer i Andreu A. Artís, Sempronio. Fins fa poc, Sempronio, que va recordar l'etapa de la revista cuinada a l'Ateneu en el llibre *Del 'Mirador' estant*, publicat dos anys després del suïcidi del senyor Palau, encara mantenia una migrada tertúlia d'aperitiu, però era només burgesa, no era literària ni periodística, ni aplegava grans personalitats. Els escriptors, els burgesos il·lustrats i els periodistes havien deixat d'entrar habitualment a la casa, i en quantitat digna de consideració, l'any 1939.

L'Ateneu que desapareix el 39.

La postguerra obre un capítol nou en la història de l'Ateneu. De cop i volta, el sorollós i inquiet centre social catalanista i republicà de les tertúlies, les redaccions de *Mirador* i *El Be Negre* i les discussions acalorades de la Segona Guerra Mundial entre aliadòfils i germanòfils, dóna pas al silenci i la por. De cop i volta, tothom comença a parlar en veu baixa i l'Ateneu perd el poder cultural i periodístic d'abans.

Recordem dos exemples. L'escriptor mallorquí Miquel dels Sants Oliver, director de *La Vanguardia*, era secretari

de l'entitat i vivia, amb la seva família, en un pis del casalot. Quan a final del 1914 crida el jove Agustí Calvet, Gaziel, acabat d'arribar del París assetjat pels alemanys, per demanar-li que col·labori al diari, el rep al seu despatx de l'Ateneu. En entrar al despatx del secretari de l'Ateneu, Gaziel dóna el primer pas cap a un camí que el conduirà fins a la direcció del diari dels Godó.

I Josep Pla treballa per primer cop a la premsa en qualitat de redactor –*Las Noticias* i *La Publicidad*– el 1919, gràcies a les relacions personals que estableix amb els components de la Penya Gran dels Borralleras, Pujols i Sagarra.

Amb l'entrada dels falangistes i addictes al règim, el paisatge humà i intel·lectual de l'Ateneu Barcelonès que-

vassona, construït el 1779 i que des del 1906, ara fa cent anys, aixopluga l'entitat. Era i és una llar. Un refugi. Un espai de convivència, d'entregent. Per a d'altres, la possibilitat de presenciar un sempre sorprenent i renovat espectacle humà. Fins i tot, pot ser un sistema de vida.

El casalot va ser ampliat i reformat per adequar-se a les necessitats dels socis. L'estat d'eufòria d'aquells socis devia ser indescriptible. L'Ateneu es va convertir en la joia de la ciutat. Disposava de la millor biblioteca, la millor calefacció, les millors sales per fer-hi conferències i tertúlies, servei de bar, barberia i sales de joc –d'esgrima a cartes– i el pati més romàntic i discret de la ciutat. I va establir un sistema d'ingrés

Una de les sales de la immensa biblioteca. És la joia de la corona de l'Ateneu Barcelonès i la més important biblioteca privada catalana, però d'accés lliure als socis.

da molt masegat –com tot el país– però Josep Palau i els restants ateneïstes que havien convertit el casalot en una llar i un aixopluc –i no s'havien vist obligats a exiliar-se, com Cabot, Alexandre Plana, Francesc Pujols i tants altres– mantindran intacte l'íntim sentiment de pertinença, i també els lligams sentimentals i de seguretat que havien establert amb unes parets, uns espais, un ambient, un aire i un esperit.

Més enllà del centre cultural.

L'Ateneu, per a molts ateneïstes, era i és, més enllà o al marge d'un centre cultural, una casa: el noble, cèntric i espaiós palau neoclàssic del baró de Sa-

tan obert que va fer de l'Ateneu una institució popular i burgesa alhora, sense perdre mai un cert aire de privacitat.

Però l'any 1939, amb l'asfíxia franquista i la desaparició de la figura del rendista i la del periodista bohemí, va venir la gran decadència i, per exemple, ja no es va permetre tenir obert l'Ateneu tota la nit. Aquesta decadència va poder ser en part compensada per l'obertura de l'entitat als estudiants.

A partir d'aquí, però, quedava ben clar que l'Ateneu quedava constituït no pas per ateneïstes de cap a peus, benestants o no, sinó que s'havia transformat en un centre que acollia grups marcats ben diversos. Bàsicament, tres. Un, els jubii-

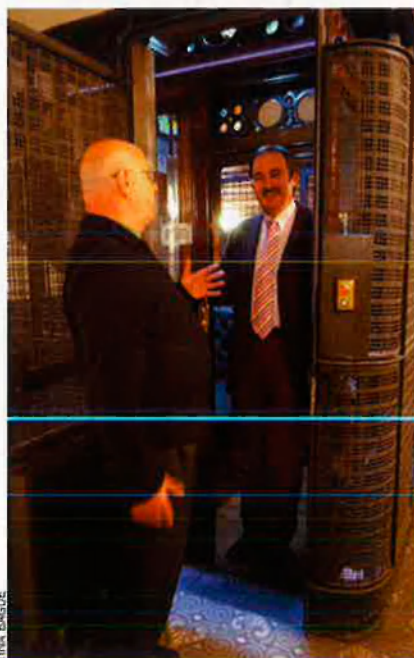
El bar, reformat el 1968 i atès per Àngel Teixidor. Ben aviat serà objecte d'una segona reforma. El jardí romàntic de l'ampli pati interior. A la sala Joaquim Borralleras, les tertúles de les penyes no són de rendistes o de periodistes bohemis sinó de jubilats. A sota, Miquel Galindo ha deixat el bar i el seu amic Vilalta i encaixa el nou ponent de la secció de Literatura, Sergi Jové, quan es disposa a entrar a l'ascensor, per oferir-li els seus consells, com fan tants socis.

lats, que s'afegien als vells ateneïstes d'abans de la guerra. Dos, els joves estudiants universitaris i llicenciats opositors a notaris, jutges i catedràtics d'institut. I tres, els lletraferits més ferits del país, lletraferits i lletraferides desenfeïnats que, per manca d'una vida literària reeixida o d'una feina cultural estable, podien perdre moltes hores a la setmana per participar en la gestió de les nobles activitats culturals de l'entitat i fins i tot fer-hi conferències.

Caldria afegir-hi un quart grup més específic, el format per les persones que, sense oferir cap perill a la integritat del soci o sòcia, presenten alteracions psicològiques diverses. Està comprovat que l'ambient ateneïstic els va com una seda i els produeix efectes terapèutics formidables. S'hi poden esplaïar amb absoluta llibertat, sense alterar la convivència ni, sovint, desentonar amb el capteniment de molts dels socis.

Llençols perduts a cada bugada.

Si les primeres obres van ser obres de millora i d'ampliació, a partir de la gran reforma franquista del 1968, i de les obres posteriors, s'ha seguit la dita que a cada bugada es perd un llençol. A part, cal afegir, de la vulgarització estètica que s'ha produït amb les irrespectuoses reformes arquitectòniques de diversos espais nobles.

Primer es va suprimir la sala de joc, i també la sala de recepció de visites que permetia atendre els amics o convidats il·lustres que no eren socis. Després, el servei de barberia, amb cirabotes inclosos, que comptava amb una calaixera perquè els socis hi guardessin els estris d'afeitar. Traslladat a una sala més precària, al cap d'uns anys va ser suprimit. Poc després de portar el restaurant a la segona planta, es van deixar de servir

sopars i tampoc no es va mantenir el servei de bar a la biblioteca. I més recentment també ha desaparegut el restaurant, on tantes relacions personals d'afecte o simple coneixença es van crear entre persones d'edats i gremis diversos que no s'haguessin conegut si no haguessin pogut pujar a la segona planta de l'edifici, a l'hora de dinar.

La supressió d'un servei de restauració instal·lat a l'interior del casalot i, ja tant, tancat als passavolants, va representar la pèrdua d'un dels components més importants de l'ateneïsmo, tan important com el pati i les sales interiors ateses pel servei de bar, la biblioteca i les aules. Els actes culturals, com sempre, són oberts a tothom i no formen part de la vida ateneïsta més específica i característica, que només ho són ja als membres de la junta, quan es reuneixen, i per als ponents de les seccions.

Finalment, s'ha eliminat el servei de recepció de l'entrada noble, que comptava amb un guardaroba atès pels convidats i serges. Ara s'entra a l'Ateneu per l'escala principal sense que ningú demostri al visitant desconegut si és soci. La junta actual ha preferit això a mantenir tancada l'entrada per la senyorial escala de pedra, com va fer la junta anterior.

Estiuejar a l'Ateneu. Però, ampu i tot, les parets del noble casalot mantenen encara el seu poder d'atracció, i només per als lletraferits. Si abans l'ateneïsta estiuejava a la costa Brava —l'Alau, a Tossa; Sagarra, Plana i Foix

Port de la Selva— ara hi ha costabrevens que estiuegen a l'Ateneu. Miquel Galindo, fill de l'Escala, encarregat d'una empresa repartidora de begudes, i alèrgic a la lectura i als intel·lectuals pedants, s'ha jubilat abans d'hora per poder passar més temps a l'Ateneu, però ja fa alguns anys, quan encara treballava a l'Escala, se n'havia fet soci i hi venia de vacances, fossin curtes o llargues, bo i seguint la recomanació d'un soci escalenc com ell, amic de la infantesa, el doctor psiquiatra Lluís Cíprés. Per acabar d'arrodonir la seva passió ateneista, es va casar amb una sòcia de tota la vida, Rosa Solé Armengol, una de les més populars i estimades de l'entitat.

El senyor Galindo, sense saber-ho, enllaça l'Ateneu actual amb l'esperit de la Penya Gran, el que li va fer dir a

Pujols, quan li van preguntar si a la Penya es recitaven versos, "sí, però cal avisar abans". Que és també l'esperit de la colla d'estudiants que es va formar el doctor Cíprés. Així, un dels companys de la colla, Josep Espunyes, que es va declarar ben aviat poeta, no l'anomenen de cap més manera que amb el nom de "Poeta", amb la clara voluntat que utilitzi l'apel·latiu en exclusiva. No ho han aconseguit del tot. Ara circula per la casa un soci que s'anomena poeta metafísic i matemàtic.

Miquel Galindo va haver de posar-se a treballar ben aviat i no va poder viure l'Ateneu com a jove estudiant, a diferència del seu amic Cíprés. El seu ideal hauria estat el d'aquell estudiant de farmàcia, fadrístern de Bellver de Cerdanya, que havia de rebre un sou mensual de l'hereu, per disposició testamentària,

fins que acabés la carrera. Es va deixar anys i panys una assignatura sense examinar i així va poder viure de renda molt de temps en un sofà del bar de l'Ateneu, fent tertúlia. Tenia por de tornar al món exterior.

Alguna cosa especial ha de tenir el casalot del carrer de la Canuda que, grapejat, ferit i víctima de diverses amputacions i malformacions, sedueixi murris repartidors de sifons, fadrísterns més vius que la tinya, poetes que es confessen metafísics i matemàtics i senyors Palaus sensibles a la música, la filosofia i el cinema, fins al punt que decideixin viure-hi tots o els millors anys de la seva vida, o els més lliures, i també vulguin deixar aquest món emportant-se la visió de la casa per darrer record.

Lluís Bonada

Recuperem els Furs Enric Solà i Palerm

Dins la Corona d'Aragó, els valencians eren un regne amb àmplies llibertats. Tenien les seues pròpies Corts, el seu govern i sistema judicial i una hisenda pròpia, i es regien per normes autòctones: costums, privilegis reials, actes de Cort i les més importants de totes: els Furs.

Edicions 314
Col·lecció "Quaderns 314"

314 Enric Solà i Palerm
Recuperem els Furs

www.tresiquatre.com

Quina lenta agonía, la dels ametllers perduts Toni Cucarella

Aquesta novel·la reconstrueix aspectes de la vida i les creences en un barri humil i perifèric de la ciutat de Xàtiva a finals dels seixanta. Un darrer reducte on encara sobreviu la cultura popular del poble valencià, en un món que, no obstant, prenuncia la seua desaparició just abans que la humanitat ha de posar els peus a la Lluna.

Edicions 314
Col·lecció "El grill"
Núm. 65

www.tresiquatre.com

El rei del rock Victor Cottliure

El rei del rock és una sàtira de les "lectures recomanades" als instituts, la literatura pretensament adequada per als nostres adolescents que els nostres adolescents no suporten. Amb un llenguatge cru i unes situacions divertides i delirants, però perfectament realistes, aquesta novel·la escandalitzarà els pares i els professors, però encantarà els estudiants.

Edicions 314
Col·lecció "El Grill"
Núm. 64

www.tresiquatre.com